

Évszázadok óta a Gyulafehérvári Római Katolikus Főegyházmegye szerves részét képezi az Erdélyi Római Katolikus Státus, vagy más nevén Egyházmegyei Tanács. A Státus szót az 1640-es évektől használták, amikor a katolikus főurak az erdélyi országgyűlésben ezen a néven terjesztették elő kéréseiket. A későbbiekben ez a katolikus önkormányzat sajátos intézménye lett, tekintettel arra, hogy bár a püspökség nem létezett, de a katolikusok mégis nem elhanyagolható szerepet töltek be Erdélyben. Létét az 1653-as erdélyi törvénykönyv az „Approbatae Constitutiones” megerősítette. A fejedelmi korszakban tehát az erdélyi egyházmegye autonómiáját testesítette meg, és mint egyházkormányzati testület 1690-ben szilárdult meg. A Státus gyűlései Erdély Habsburg kézre kerülése után is folytatódtak, bár jelentősége csökkent, hiszen a katolikusok pozíciói a Guberniumban erősödtek. 1767-ben a kormányzék keretén belül külön katolikus bizottságot állítottak fel (Commissio Catholica), amelyet a Státus ellenzett, mert magát tartotta a katolikusok legitim képviselőjének. A Gubernium egyházügyi, alapítványi és tanügyi bizottságai foglalkoztak azokkal a kérdésekkel, amelyek a Státust érintették és később ezek anyagát, jogutódként megörökölték. A Státus régi jogai elvileg már 1848-ban, Erdély első úniójakor helyreálltak, s gyűlést is tartottak, de a szabadságharc leverése után ennek gyakorlati következmény nem lett. 1866-ban Fogarasy Mihály püspök újra összehívta a Státus közgyűlését és az uralkodó 1867. augusztus 19-én engedélyt adott a katolikus bizottság megszüntetésére és helyette megerősítette az Erdélyi Római Katolikus Státus új szervezetét és hatáskörét Működése során, többek között templomok-, plébániák-, egyházi intézmények építését, valamint szegényebb egyházközségek támogatását intézte, tanulmányi ösztöndíjakat és alapítványokat kezelt. A Státus Erdély romániához való kerülése után is tovább működött, bár az 1930-as évek második felében jelentős támadások érték, s ekkor nevét Egyházmegyei Tanácsra változtatta. A Tanács 1948-ig működött, majd Márton Áron püspök további működését felfüggesztette és a fennmaradt ügyek intézését az Igazgató Tanács irodájára bízta személyes felügyelete mellett. Érdekes, hogy ugyan hatáskör nélkül, de létét a kommunista diktatúra is megtűrte egy ideig, mert saját céljaira kívánta felhasználni. Éppen emiatt Márton Áron 1948. október 11-én kiadott körlevelében a papságot arra figyelmeztette, hogy „az Egyházmegyei Tanács (Katolikus Státus) gyűlését egyedül a püspök jogosult összehívni. A jelen körülmények közt a helyzet tisztázásáig nem szándékozom, és nem fogom összehívni a státusgyűlést, sem igazgatótanácsi gyűlést. Ebből nyilván következik, hogy senki katolikusnak nem szabad részt venni oly státusgyűlésen, amit nem maga a püspök személyesen hív össze. Ha valaki mégis megtenné, akár a legjobb szándékkal is, kifejezett írásbeli engedélyem nélkül, kénytelen volnék vele szemben a kánoni törvények szigorát alkalmazni.” A rendszerváltás után a Státus újjáalakult és napjainkban ismét működik

Levéltárát történelmi székhelyén, Kolozsváron, a Szt. Mihály plébániatemplom kórus melletti helyiségében, a kolozsvári főesperesség /plébánia/ és különböző rendtartományok (piaristák, jezsuiták) irategyűjtéseivel azonos helyen tárolták. 2003. nyarán a szintén kolozsvári Szentegyháza u. 5. sz. alá szállítottuk az újonnan felszerelt és modern állványzattal berendezett levéltárhelyiségekbe. Rendezését 2004 augusztusában fejeztük be.